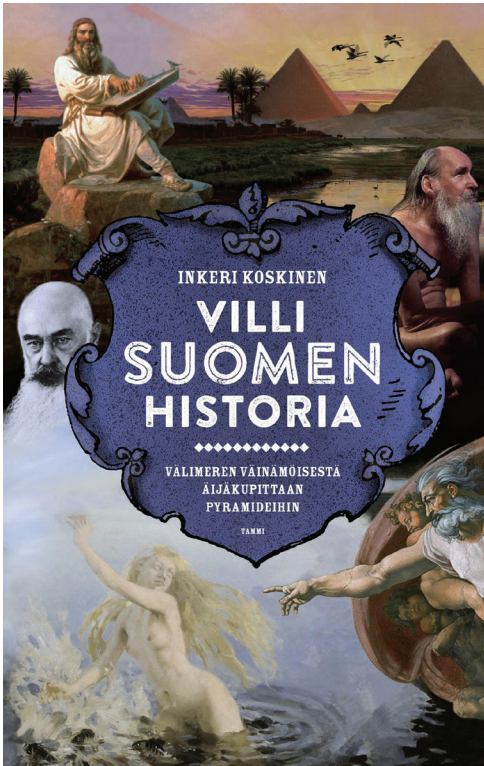

Milla Airosalmi, Kati Haapala, Sisko Jokisalo, Sofia Paasikivi,
Sanni Salomaa, Arttu Tokoi & Henna Virtanen

Asiaa näennäistieteestä

Koskinen, Inkeri: *Villi Suomen historia: Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin*, Tammi 2015.

Inkeri Koskisen teos *Villi Suomen historia: Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin* esittelee menneen vuosisadan hurjimpia ja mielikuvituksellisimpia teorioita Suomen muinaisuudesta. Mukana ovat muun muassa Sigurd Wettenhovi-Aspan ajatukset suomalaisten edesottamuksista muinaisaikoina ja Ior Bockin tarinointi sukunsa vaiheista, mutta myös monet vähemmälle huomiolle jääneet näennäistieteilijät. Kiehtovien henkilöiden ja heidän tarinoidensa esittelyn lisäksi tarkastellaan heidän suhdettaan tieteelliseen tutkimukseen. Kirjan keskeisimpiä teemoja on rajanveto tieteen ja näennäistieteen sekä tieteen kentästä erillään pysyttelevän ei-tieteen, kuten uskonnon tai taiteen, välille.

Villiä tiedettä

Inkeri Koskinen on filosofian tohtori ja tieteenfilosofian tutkija Helsingin yliopistossa, mikä näkyy teoksen näkökulmassa. Hän väitteli vuonna 2015 otsikolla *Changing Research Communities – Essays on Objectivity and Relativism in Contemporary Cultural Research*. Parhaillaan hän tekee Helsingin yliopistossa väitöksen jälkeistä tutkimusta tieteenulkoista tietoa hyödyntävän tieteen objektiivisuuden mahdollisuuksista.

Villi Suomen historia ei kuitenkaan ole perinteinen tieteenfilosofinen tutkielma, vaan päinvastoin yleistajuinen ja laajalle lukijakunnalle suunnattu johdatus aiheeseen. Aineistonaan Koskinen on hyödyntänyt näennäistieteen klassikkoteoksia sekä blogeja, kotisivuja ja keskustelupalstoja. Hän ei lähde niinkään esittelemään sitä, minkälainen on akateemisten piirien nykyinen käsitys näennäistieteellisten teorioiden käsittelemistä aiheista. Enemmän hän pyrkii osoittamaan villien teorioiden kestävämmän pohjan. Siksi Koskisen käyttämä tieteellinen lähdekirjallisuus koostuu lähinnä tieteenfilosofisista teoksista.

Kirja rakentuu luvuista, joissa perehdytään näennäistieteelliseen teoretisointiin eri näkökulmista. Esimerkiksi alussa mainitun Wettenhovi-Aspan teorioita pohditaan kielitieteen näkökulmasta, kun taas arkeologiaa sivutaan lähemmin kappaleessa Suomen muinaiskuninkaista. Teoksen lukujen aiheina ovat: Suomi ihmiskunnan alkukielenä, suomalaisten polveutuminen Raamatun kantaistista, Kalevalan tapahtumien pitäminen historiallisina tapahtumina sekä niiden sijoittaminen kartalle, Suomen muinaiskuninkaas, esoteeriset ja kristilliset alkuperätarinat suomalaisista, Suomen muinaisuuden valjastaminen politiikan palveluun, näennäistieteen ja tieteen välisellä kentällä tapahtuneet yhteenotot sekä näennäistiede taiteena ja viihteenä. Jokaisen luvun loppuun on liitetty alan asiantuntijan kanssa käytyä keskustelua aiheesta. Nämä keskustelut täydentävät Koskisen näkemyksiä, ja vastaavat niihin tieteenfilosofiin kysymyksiin, joita näennäistieteelliset teoriat kussakin luvussa herättävät. Puheenvuorot tuovat käytännöllisesti esiin hyvälle tieteenteolle ominaisen tiedeyhteisön sisäisen keskustelun ja vuorovaikutuksen, mikä usein puuttuu julkisesta keskustelusta eristäytyvältä näennäistieteeltä.

Lukiessa kannattaa ottaa huomioon, että teos on kirjoitettu ennen poliittisessa

keskustelussa tapahtuneita muutoksia ja viimeaikaisia humanitaarisia kriisejä. Fasistiseen näennäistieteeseen ja natsiliikkeeseen suhtaudutaan kirjassa huomattavasti vähättelevämmin kuin miten niihin suhtaudutaan nyt. Elämme maailmassa, jossa kovat arvot ja poliittinen väkivalta ovat jälleen nousussa monissa Euroopan maissa. Koskinen puhuu tieteen korkeasta arvostuksesta Suomessa, mikä sekin on lähivuosina laskenut, ainakin poliittisten päättäjien puheissa. Tieteen arvostuksen lasku näkyy tieteellisen tutkimuksen ja "kaikenmaailman dosenttien" väheksymisen lisäksi siinä, miten monissa maissa yksilöllinen kuva historiasta on otettu osaksi populistista, nationalistista ja usein jopa äärioikeistolaista politiikkaa. Muinaisuuden valjastaminen politiikan pelinappulaksi ei suinkaan ole hävinnyt mihinkään, ja nykyinen tilanne edellyttää myös tutkijoilta yhteiskunnallista vastuuta ja aktiivista keskusteluun osallistumista. *Villi Suomen historia* voi auttaa tieteenfilosofiaan vähemmän tutustuneita harrastajia sekä akateemikkoja keskusteluun osallistumisessa tai sen ymmärtämisessä.

Näennäistieteen painoarvo

Menneisyyteen hakeutuva näennäistiede sivuaa usein arkeologian, historian, kielitieteen tai folkloristiikan tutkimusta. Niinpä esimerkiksi arkeologi törmää helposti vilkeihin tarinoihin ja uusiin vaihtoehtoihin selityksiin, vaikkapa joidenkin muinaisjäännösten synnystä ja merkityksistä. Tarinoita kuulee innokkaiden harrastajien vieraillessa kaivauksilla ja tutkijat saavat henkilökohtaisia sähköposteja ihmisiltä, jotka haluavat varmistaa tutkijoiden olevan tietoisia heidän teorioistaan. Joskus erikoiset teoriat pääsevät esille tieteellisissä konferensseissa. Koskinen kuvaa teoksessaan Felici Vincin teorioita siitä, miten Homeroksen Odyseian tapahtumat sijoit-

tuvat Välimeren sijasta Itämerelle ja monet tarinoiden paikat löytyvät Suomesta, kuten Troija kotoisesta Toijan kylästä. Näitä samoja teorioita kuultiin vuoden 2016 European Association of Archaeologists -konferenssissa, Vilnassa. Milanon Università Cattolica del Sacro Cuoren lingvistiikan tutkija Giuliana Bendelli piti konferenssissa esitelmän otsikolla: *Can scholars envisage a Baltic Origin of Homer's Epic Tales?* Esitelmä piti kritiikittömästi sisällään pitkälti samoja ajatuksia kuin Felici Vincin teorialat Troijan sijainnista Suomen Toijassa ja suomalaisten nimien kytkeytymisestä muinaiskreikan kieleen.

Aina ei ole helppoa päättää, millä tavalla tällaisiin omaa alaa käsitteleviin näennäistieteellisiin avauksiin tulisi suhtautua tai pitäisikö niihin ottaa kantaa. *Villi Suomen historia* voi auttaa ymmärtämään näennäistieteen kenttää: siinä toimivia ihmisiä, heidän näkökulmiaan ja toimintamallejaan. Se selventää millä tavoin näihin esityksiin kannattaa suhtautua. Koskinen muun muassa osoittaa, että monet näennäistieteilijöiden toistamat ajatukset ovat yllättävän vanhoja ja jo monesti kumottuja. Hän nostaa esiin ne kerrat, kun näennäistieteellisiin teorioihin on vastattu akateemisissa piireissä, mutta kritiikki on täysin ohitettu näennäistieteilijöiden keskuudessa. Koskisen kirja, populaaristi hyvän tieteen merkkejä esittelevä teos, on erinomainen vastaus muuten turhauttavaan keskusteluun. Sitkeä omissa käsityksissään pysyminen, tiedeyhteisön kritiikin ohittaminen ja jo tehtyjen tutkimusten luke-matta jättäminen ovat Koskisen mukaan näennäistieteen ominaispiirteitä. Samojen ominaisuuksien takia nämä teorialat jäävät helposti vaille julkista akateemista kritiikkiä, tutkijoiden väsyttyä kumoamaan niitä. Näin hän herättää ajattelemaan, tarvitseeko tällaiseen teoretisointiin edes vastata. Rärkeimmät näennäistieteelliset teorialat on helppo erottaa sellaisiksi, ja vaihtoehtoista akateemista tutkimusta aiheesta löytyy, kun

sitä on kiinnostunut etsimään. Sen sijaan hienovaraisemmin vääristelty tieteellinen tutkimus, jota ilman asiantuntemusta ei tunnista sellaiseksi, on vaarallisempaa näennäistiedettä, johon tulisi suoraan reagoida.

Raja uskon asioiden ja näennäistieteen välillä saattaa silloin tällöin olla häilyvä. Käsitellessään näennäistieteitä, jotka pyrkivät olemaan uskonnollisia sekä uskontoja, jotka pyrkivät olemaan tieteellisiä, lähestyy Koskinen tätäkin suhdetta tieteen kriteerien kautta. Halu uskoa on yhteistä näennäistieteelle, uskonnolle ja tieteelle, mutta kriteerit uskon pohjaksi muuttuvat osa-alueen mukaan. Niin uskonnollisia näennäistieteitä kuin näennäistieteellisiä uskontoja yhdistää niiden sopimattomuus tieteellisten kriteerien määritelmiin. Uskonto saattaa pyrkiä olemaan tieteellinen perustellakseen julistamiensa teesien oikeutusta. Tällöin on tyypillistä, että tieteen tulkinnat vastaavista asioista kielletään tai jätetään huomiotta. Esimerkiksi kreationismia arvioidaan tieteellisten kriteerien perusteella.

Rajanvetokysymyksessä tieteen ja näennäistieteen välillä liikutaan kirjassa varsin yleisellä tasolla. Koskinen itsekin huomauttaa esimerkkien olevan melko äärimmäisiä ja helposti ymmärrettävissä näennäistieteeiksi. Äärimmäisillä esimerkeillä on tarkoitus paitsi viihdyttää, myös tuoda esiin hienosyisempää keskustelua tieteentekemisen rajoista asiantuntijoiden lausuntojen kautta. Kirjassaan hän tarkastelee tiedeyhteisön sisäisiä rakenteita ja sitä, miten tiede korjaa itseään ja pitää liiat irtiotot kurissa. Tiedeyhteisössä käydään keskustelua paitsi tieteen ja näennäistieteen, myös hyvän ja huonon tieteen välillä. Oleellista näissä on osapuolten asennoituminen keskusteluun. Onkeensa ottaminen ja vuoropuhelu erottavat tieteen näennäistieteestä paremmin kuin yksittäisten ilmiöiden selitysmallit. Lisäksi tieteessä tutkija tunnistaa ja tunnustaa työnsä pohjautuvan aikaisempien

sukupolvien työlle. Näennäistieteilijä on usein mielestään poikkeushenkilö, joka intuitiivisesti tietää ja ymmärtää totuuden. Hänen ei tarvitse käyttää lähdeviitteitä edes esittäessään sanasta sanaan jonkun toisen ajatuksia. Näennäistieteelle kukin ilmiö on aina eheä ja helppo kokonaisuus, jossa kaikki pystytään selittämään. Tieteessä taas on myönnettävä, että kaikkea ei tiedetä, ja yleensä tyydyttävä parhaaseen senhetkiseen selitykseen.

Arvio teoksesta

Kirjoittajan itsensä suhtautuminen näennäistieteellisiin teorioihin on kaksijakoinen. Toisaalta hän erottaa varsinaisesta näennäistieteestä tarinat, joiden tausta on kyseenalainen, mutta joita niiden esittäjät eivät yritäkään esittää totuutena. Koskinen lähestyy tällaista tarinointia lempeän humoristisesti ja jopa myöntää sen lumon. Toisaalta tieteentekijänä hän tuntee syvää turhautumista näennäistieteilijöiden jankuttamiseen, eikä säästele sanoja sitä kuvattaessaan.

Kokonaisuutena teos on onnistunut ja täyttää varmasti sille annetun tavoitteen tieteenfilosofian esittelyssä, mutta toteutus kompastelee kirjan muodossa. Teksti on paikoitellen hyvin sekavaa, sillä tietoisuudet ja haastatteluista otetut lainaukset erotetaan varsinaisesta leipätekstistä fontin muutoksella. Tämä tekee lukemisesta välillä haastavaa ja pahimmassa tapauksessa lukija joutuu tutkimaan useasti lukemaansa, jotta tunnistaa minkälaisesta kohdasta on kyse. Osaltaan sekavuus johtuu siitä, ettei *Villi Suomen historia* ole perinteisellä tavalla rakennettu teos. Pikemminkin kirjassa yhdistellään perinteiseen tietokirjaformaattiin esimerkiksi haastatteluja ja tiedejournalismia muistuttavaa tyyliä. Vaihtelevat fontit ja infolaatikot ovat selkeä tyyliä, mutta olisivat kaivanneet tuekseen erinäköistä taittoa.

Aiotun kohderyhmän osalta tekstin taso on hivenen korkea, vaikka hankalimmat sivistyssanat ovat helposti tarkistettavissa. Kirjan kannen kuvitus sekä nimi antavat vähän harhaanjohtavan kuvan kirjan sisällöstä. Näiden perusteella voi olettaa kyseessä olevan populaarimpi katsaus Suomen historiaan liittyvistä kirjavista tulkinnoista ja uskomuksista. Todellinen lukijakunta lienee ajateltua pienempi ja teos vetoaa luultavasti enemmän henkilöihin, jotka ovat yleisesti kiinnostuneita historiasta ja kielitieteistä.

Riippumatta siitä, onko kiinnostunut näennäistieteen ja tieteen suhteesta, *Villi Suomen historia* on viihdyttävää luetavaa. Koskisen kirjoitustyyli on humoristista ja edellä mainitusta tyylinvaihteluista huolimatta enimmäkseen sujuvaa. Teoksen kautta tutustuu myös moniin kiintoisiin suomalaisiin persooniin ja heidän toinen toistaan mielikuvituksellisempiin ajatusmaailmoihinsa. Kirja on mielenkiintoisesti kirjoitettu, lukijansa ajattelemaan haastava teos, joka on yllättävän ajankohtainen.

Kirjoittajat opiskelevat Turun yliopistossa arkeologiaa ja arvio teoksesta tehtiin osana syventäviä opintoja laudaturseminaarityönä.

Milla Airosalmi (HuK), mielai@utu.fi
 Kati Haapala (HuK), kamahaa@utu.fi
 Sisko Jokisalo (FM), sisko.m.jokisalo@utu.fi
 Sofia Paasikivi (FM), skpaas@utu.fi
 Sanni Salomaa (HuK), saisalo@utu.fi
 Arttu Tokoi, arttu.a.tokoi@utu.fi
 Henna Virtanen (HuK), heemvi@utu.fi

Villi Suomen historia: Välimeren Väinämöisestä Äijäkupittaan pyramideihin palkittiin Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) ja Suomen tiedekustantajien liiton puolesta Vuoden tiedekirja 2015 palkinnolla.